



Nyelvmúzeum? Nyelvészeti muzeológia?

Nyiri Péter - 2012. 09. 12.

Ez az elsőség, egyedülállóság öröm, lehetőség és kihívás, kötelesség is egyszerre. Egy üres épületet kellett megtölteni hiteles, vonzó tartalommal, egy új muzeológiai narratívát, módszertant kellett bevezetni a hazai közgyűjteményi gyakorlatba. Sikerült-e ez, s ha igen, hogyan? Hol tartunk most?

A Magyar Nyelv Múzeuma – egy fiatal intézmény

Pásztor Emilt „álmodónak” nevezték, mondván: 1994-ben, a Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlésén hivatalosan is elmondott ötlete (javaslata), egy nyelvtörténeti múzeum létesítése bizony csak egy szép nagy álom. Meglehet, hogy az is volt. Minthogy azonban a tanár úr tudós alaposággal gondolta ki a vágyott intézmény részleteit, és szakmailag hasznosítható, fenntartható és reális tématervet állított össze, álma a megvalósítás csíráit is magában hordozta. Jókai Mór azt vallotta, hogy a dolgok jobbra fordításához „cselekvő kezek kellenek, vasakat és ismeretek”. Nos, ezek mind megvoltak az álmodó álmát továbbgondoló elhivatottakban, és munkájuk keze nyomán, tizennégy év kemény küzdelem és ünnepi várakozás után, megyei önkormányzati és uniós forrásból felépült, és 2008. április 23-án megnyílt A Magyar Nyelv Múzeuma. Széphalmon, a legméltóbb helyen, miként Pásztor Emil is megálmodta: Kazinczy Ferenc egykori gyümölcsöskertje helyén, nem messze a nagy nyelvújító sírjától és 1873-ban elkészült neoklasszicista emlékcarnokától; egy százados fákkal teli parkban, a „hasonlíthatlan szépségű” (Petőfi Sándor) Sátor-hegyek

ölésében. Széphalom a magyar nyelv jelképes, „szent helye” (szintén Petőfi szavai), nemzeti zarándokhely már a reformkor óta. Itt kezdte meg működését a nyelvmúzeum, melynek masszív, nyelvbástyás és szabályos vonalaival, nagy üvegfelületeivel mindenki előtt nyitott, befogadó, küldetésében őszinte épülete és tartalma egyszersmind a magyar nyelv és kultúra reményteljes jövőjének is szimbóluma.

Az emlékkert nemzeti kincs értékű hagyatéka egy modern, 21. századi, de a hagyományokból kinövő-megszülető intézménnyel gazdagodott, s így Széphalmon a múltnak, a jelennek (és a jövőnek), az érzelemnek (a hely lélekemelő szellemének) és az értelemnek, tudásnak (a múzeum ismeretgazdagító közegének) olyan sajátos összeszikkázása valósult meg, amely egyedülálló Magyarországon, s ilyen formában és gazdagságban másutt nem reprodukálható. Ezért legméltóbb helye anyanyelvünk múzeumának Széphalom. Egyenes, megtörhetetlen íve feszül itt a magyar nyelvvel való tudatos törődés több évszázados hagyományának: a Vizsolyi Bibliától Kazinczy életművén át A Magyar Nyelv Múzeumáig.

A következőkben (röviden, vázlatosan) azt tekintem át, hogy az elmúlt több mint négy esztendő tapasztalatai alapján milyen útvonalai, lehetőségei és feladatai vannak egy anyanyelvi múzeumnak, illetve A Magyar Nyelv Múzeumának.

Nyelvmúzeum: egy intézmény – több „szerep”

Már Pásztor Emil azt javasolta, hogy a leendő anyanyelvi múzeum ne csak kiállítóhely legyen, hanem cselekvési tér, közösségi tér is, ahol az anyanyelvünk iránt érdeklődők és az anyanyelvünk iránt tenni akarók összegyűlhetnek, megvitathatják gondolataikat, tanácskozhatnak,

bemutakozhatnak. Ebből adódik, hogy a nyelvmúzeum több feladatkört is betölt.

Kiállítóhely

A Magyar Nyelv Múzeumában jelenleg minden olyan helyen, amely alkalmas kiállítás fogadására, van tárlatunk. Elkészült a Titkok titka. A magyar nyelv múltja, jelene és jövője című interaktív bemutónk (2010. szeptember 29-én nyílt meg), emellett (a Kazinczy Emlékcsarnokkal) öt tárlatot kínálunk még a látogatóknak, de időszakos kiállításokat is rendezünk. Bár a nyelvmúzeum törekszik arra, hogy anyanyelvünket igen alaposan bemutassa, a magyar nyelv csodálatos gazdagságát teljes egészében, minden részletre kiterjedően nem tudja megmutatni. Fel-felvillantunk drágaköveket a hatalmas kincsből: kiválasztunk témákat, kiemelünk mozzanatokot; de mindenről nem tudunk szólni – mindazonáltal rendezvényeink, előadásaink és kiadványaink révén egyre bővítjük tematikánkat.

A legnagyobb kérdés (és kihívás) az, hogy miképpen lehet a nyelvet, ezt az elvont jelenséget a muzeológia eszközeivel megjeleníteni, bemutatni. A feladat elvi és gyakorlati is egyszerre. Elvi, mert alapja a nyelvről való felfogás, a nyelv (illetve a nyelvtudomány) értelmezése. Mi a nyelvet kultúránk alapjának, (nemzeti) létünk hajlékának, életünket ezer meg ezer szállal átszövő meghatározójának tartjuk, s a nyelvet a maga mozgalmasságában, szervességében, összetett valóságában: képi, hangzó és írott voltában kívánjuk bemutatni; tudományos megalapozottsággal, de közérthető módon, és úgy, miként az életünkben megjelenik. Ezért látunk állandó kiállításunkban régi rádiókat és mobiltelefonokat mint a nyelvhasználatra ható, azt befolyásoló tárgyakat, s ezért láthatunk ott festett tányért Ilona, borotvatartót István felirattal. Ami pedig a gyakorlatot, a megvalósítást illeti... A jelenkori muzeológia

kulcsfogalmának (varázsszavának), az interaktivitásnak a jegyében mozgóképek, hanganyagok, tárgyak, panotikumszerű megoldások, számítógépes játékok és más érdekességek várják a látogatókat.

Közművelődési intézmény (közösségi tér)

A nyelvmúzeum a múzeum szó eredeti értelmének megfelelően azonosítja önmagát: a múzsák temploma, közösségi tér kíván lenni. Az évi mintegy harminc rendezvény (a konferenciáktól a színdarabokon át a hangversenyekig) igazolja, hogy jó úton haladunk. Helyi és országos hatókörű (pl. az anyanyelvi júniális) eseményeinken mindenkor igényes és ismeretgazdagító programot kínálunk. Továbbra is ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy a múzeumok a „magas kultúra” intézményei, s ekképpen magas színvonalú (a túlzott popularitástól mentes) rendezvényeket kell szerveznünk. Célunk az is, hogy egyre több kifejezetten szakmai alkalomnak adjunk helyet.

Zarándokhely, nemzeti emlékhely

Széphalom a reformkor óta zarándokhely, járt itt Petőfi, Tompa, Arany... Kazinczy életműve okán Széphalom szent hely, a magyar nyelv jelképes helyszíne. Kazinczy földje „magyar Weimar” volt egykor, szellemi központ, ihletadó és iránymutató közeg; s ezt a küldetést ma is vállalunk és teljesítenünk kell. A Magyar Nyelv Múzeuma Kazinczy örökségét, az egykori Széphalom szellemét kívánja továbbvinni. De mi is a széphalmi lélek, a „széphalmiság” titka, mi volt Kazinczy életművének tápláló forrása? A „széphalmiság” egy életmodell: a magyar nyelv és kultúra iránti rendkívül mély elkötelezettség, folyamatos munkára ösztönző, minden akadályon túllendülő, fegyelmezett, szigorú és becsületes elkötelezettség. Cselekvő hazaszeretet; nyelv- és hazaszeretet. „... bennünk hazaszeretet lobog,

melynek egy része a nyelv szeretete” – vallotta Kazinczy. Benne van ebben az életmodellben a fogságban rozsdával s vérével író, nélkülöző és az újhelyi levéltárban robotoló, de mégis állandóan munkálkodó, hét gyermeket nevelő (első gyermeke korán meghalt) és boldog családi életet élő, alkotó-teremtő Kazinczy lelke-szelleme. Ez az őszinte hazaszeret és nyelv szeretet, az anyanyelvi kultúránk iránti mélységes elköteleződés Széphalom valódi titka, és ez Kazinczy öröksége számunkra, az utókor számára. Lelki-szellemi kapcsolatok kötnek tehát minket Kazinczyhoz, és ez a kötelék szorosabb, szilárdabb és tartósabb, mint a pusztán „tematikus”, tudományos kapcsolat; mert túlmutat a Kazinczy-életmű konkrét nyelvi-irodalmi tartalmán, sokkal inkább annak eszméjével, erkölcsi-lélektani lényegével tart élő kapcsolatot. Kalla Zsuzsa írja, hogy „az írókultuszok lehetővé tették a nemzet fogalmának szakrális átélését”; Széphalom ennek szép és élő példája.

A nyelvmúzeumnak időről időre fel kell hívnia a figyelmet bizonyos témákra, a nyelvművelés (nyelvművelődés) központjaként kell működnie. Ennek a küldetésnek a szerves része a múzeumpedagógia.

Múzeumpedagógia – anyanyelvi nevelés

Ideális esetben egy nyelvmúzeum az anyanyelvi nevelés és ismeretterjesztés egyik központja, pedagógiai jellegű intézmény. A Magyar Nyelv Múzeumához szinte természetesen, a témából adódóan, szervesen kapcsolódik a múzeumpedagógia. Széphalom múzeumpedagógiai kínálata folyamatosan bővül (eddig is számos szép eredményt értünk már el), és pályázatok segítségével az anyanyelvi nevelési program infrastrukturális hátterét is meg akarjuk teremteni. Különböző foglalkozástípusokat kínálunk (múzeumi órákat, szakköröket, ismeretterjesztő előadásokat, tematikus foglalkozásokat,

családi napokat), és a pedagógusok részéről komoly igény mutatkozik e tevékenységünkre.

Minthogy A Magyar Nyelv Múzeuma az élethosszig tartó anyanyelvtanulást ösztönzi, nyelvművelődési programunk nemcsak a diákoknak, hanem a felnőtteknek is kínál lehetőségeket (pl. ismeretterjesztő előadások révén).

Alapvető feladatunknak tartjuk:

Az anyanyelvi ismeretterjesztést, anyanyelvünk minél alaposabb, mélyebb megismertetését, vagyis a tudatos nyelvhasználatra nevelést.

A nyelvi-kulturális nemzeti hagyományok megismertetését, és így a nemzeti öntudat, a magyar nyelv és kultúra iránti elkötelezettség és a hazaszeretet erősítését.

A nyelvi-erkölcsi nevelést, annak hangsúlyozását és tudatosítását, hogy a nyelvhasználat erkölcsi felelősséggel jár, a nyelvhasználat cselekvés, a használt nyelv megcselekedett nyelv.

Mindebből látható, hogy a nyelvtudományt interdiszciplinaként értelmezzük: több tudomány hatótereként; hiszen a nyelv és nyelvhasználat kérdései nem csupán a nyelvészet kérdései, a nyelv kérdéseire pusztán nyelvészettel nem tudunk választ adni, ugyanis a nyelv társadalmi, lélektani, biológiai, erkölcsi, történelmi stb. jelenség is. Így segítségül kell hívnunk az irodalmat, pszichológiát, néprajzot, történelmet, biológiát, teológiát. Szükséges tehát a párbeszéd a tudományterületek között, illetve alapvetően szükséges a nyelvtudomány tágabban való értelmezése: enciklopédikus szemléletre, külső nyelvtudományra van szükség. A nyelvészetre tartoznak-e pl. a nyelvhasználat erkölcsi vonatkozásai (hazugság, nyelvi manipuláció stb.)? Igen... ha a nyelvtudományt valóban

társadalomtudományként: humán tudományként értelmezzük és műveljük.

Közgyűjtemény

Az egyik legnehezebb feladat a nyelvmúzeum gyűjtőkörének meghatározása. Az elvileg gyűjthető anyag ugyanis hatalmas; és eleve kérdés, mi számít gyűjthető nyelvi anyagnak. Két út állhat előttünk: arra törekszünk, hogy átfogó képet adjunk anyanyelvi kincsünkről, és mindenből (népnyelvi, nyelvtörténeti, irodalmi stb. anyag) gyűjtünk egy keveset; vagy kijelölünk egy meghatározott (szűkített) gyűjtőkört, bizonyos témákat – figyelembe véve a lehetőségeket és az igényeket (mi az, amit még nem gyűjt a többi múzeum, de szükséges lenne). Ami biztos: A Magyar Nyelv Múzeuma gyűjt könyveket (a Busa Margitról elnevezett szakkönyvtárában) a magyar nyelv és nyelvtudomány és a Kazinczy Ferenc élete és kora témákban; gyűjti a Kazinczy-kultusz, általában a Kazinczy-életmű és a Kazinczy-kor nyelvi és tárgyi emlékeit; valamint nyelvészahagyatékokat. Indokolt lehet a szótárak (az összes megjelent szótár) és a nyelvkönyvek, illetve a magyar nyelv művelés (Sylvester Jánostól napjainkig) emlékeinek gyűjtése. A gyűjtőkör pontos tisztázása, körülhatárolása a közeljövő egyik alapvető feladata.

A nyelvészeti muzeológia mint a (hazai) muzeológia egy új részterülete, ága folyamatosan, több szakember, mások mellett Balázs Géza, Fehér József, Kováts Dániel és Nyiri Péter munkái, gondolatai, ötletei nyomán, rendszeres szakmai egyeztetésekkel formálódik... és a munkát segítik a látogatói visszajelzések is. Az elmúlt csaknem öt esztendő tapasztalatai alapján (is), Kováts Dániel szavaival valljuk: „Nemzeti ügyet támogat, aki anyanyelvünk múzeumának működtetéséhez hozzájárul. Kazinczy szellemisége hatja át az új múzeumot. Ő hirdette: Mi ezt a nyelvet szeretni tartoznánk, ha oly szép és a

maga nemében egyetlen nem volna is, mert a mienk. Vizsgáljuk, mely szerek által gyarapodhatik; elmélkedjünk, tanuljunk, s tekintsük, mit csináltak mások, s mi használ nekünk. A maradék tanúja lesz tetteinknek”.

Irodalom:

Balázs Géza szerk.: Nyelvészetről mindenkinek. 77 nyelvészeti összefoglaló. Inter, Budapest, 2011.

Fehér József, Kováts Dániel, Pásztor Emil, Radványi György: A széphalmi Magyar Nyelv Múzeuma tématerve. Különnyomat, Sátoraljaújhely, 2002.

Kalla Zsuzsa: Tények és legendák – tárgyak és ereklyék. A Petőfi Irodalmi Múzeum és az MTA Irodalomtudományi Intézete Kultusztörténeti Kutató Csoportja közös konferenciájának megszerkesztett anyaga. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvei 1. Budapest, é. n.

Kováts Dániel: „Fény és nagyvilág énnékem Széphalom” A Kazinczy Ferenc emlékhely története és hatása. Kiadta a Kazinczy Ferenc Társaság a Feliciter Kiadó gondozásában, Sátoraljaújhely, 2009.

Pásztor Emil: Javaslat egy széphalmi magyar nyelvtörténeti múzeum létesítéséről. Széphalom 6. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve, 1994, 367-369.

Praznovszky Mihály: Az irodalmi emlékhely mint a kultusz egyik intézménye vagy szentélye. Irodalomismeret. II. évfolyam, 1. szám, 1991. augusztus, 6-12.

Taxner-Tóth Ernő szerk.: Irodalmi muzeológia. Kérdések, célok, eredmények. Múzsák Közművelődési Kiadó, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1988.

One Reply to “Nyelvmúzeum? Nyelvészeti muzeológia?”



Bakos József, 12 év ago

Nyiri Úr!

Az Osiris-féle Helyesírás mindkét szónál kis kezdőbetűvel hozza a vizsolyi bibliát. Minden bizonnyal azért, mert az nem cím.

Üdvözlöm: Bakos József

Your Email address will not be published.

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.